

УДК 94+373.3.091:379.8(477.83/.86) „1920–1940”

ЛІТНІ ТАБОРИ ВІДПОЧИНКУ ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ
(ШКІЛЬНІ ПРИТУЛКИ) У ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ 1930-Х РР.*Р.М. Котенко*

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Наприкінці 1930-х рр. у Галичині функціонувало 37 гірських туристичних притулків. Для потреб шкільної молоді Міністерство у справах релігій та громадської освіти Польщі затвердило Інструкцію у справі утримання та використання шкільних нічліжних притулків, спрямовану на розвій шкільного туристично-краєзнавчого руху. Наприкінці 1930-х рр. у Галичині діяв 71 шкільний притулок на 1836 нічліжних місць, з яких половина – у Краківському воєводстві. Нараховувалося 6938 загальноосвітніх шкіл та 213 гімназій, де навчалося 1128,4 та 46,9 тис. учнів. Одне місце у шкільному притулку припадало на 4 навчальні заклади або 1,56 місця на 1 тис. учнів. За найсприятливіших умов періоду перебування (90 груп за канікулярний час) на навчальний заклад припадало б 2 місця у шкільному притулку або 140 місць на 1 тис. учнів. У гіршому випадку (30 груп за канікули) – втричі менше. Найкраща ситуація була у Краківському, найгірша – у Львівському воєводствах. Показники по інших воєводствах відповідали галицькому показнику.

Ключові слова: притулок, воєводство, школа, канікули, нічліжні місця.

Вступ. Впродовж першої третини ХХ ст. у Галичині набув розмаху туристичний та туристично-краєзнавчий рух населення. До нього були причетними різні верстви населення, насамперед молодь. Однак значний пласт населення – учнівська молодь – не відігравали суттєвої ролі у цьому процесі. Це також впливало й на здоров'я молоді та їх пізнання краю. Тому й виникла потреба організації на базі навчальних закладів краю шкільних притулків, де б молодь шкільного віку могла набиратися фізичних сил та водно-

час вивчати свій рідний край.

Мета дослідження. Відтворення ретроспективи організації шкільних притулків у Галичині наприкінці 1930-х рр. й спонукало до збору інформації та підготовки статті.

Огляд літератури та джерел. На жаль, на сьогодні ще недостатньо висвітлюються дані проблеми у науковій літературі. Питаннями функціонування туристичних притулків на науковому рівні займається проф. В. Клапчук [1–2], на рівні туристів аматорів та краєзнавців ці питання висвітлювалися ще у далекі міжвоєнні [5] та післявоєнні [6] роки.

Виклад матеріалу. Наприкінці 1930-х рр. у Галичині функціонувало 37 гірських притулків для осіб, які займалися активними видами туризму, що складало 2/3 від їх загальної кількості у Польщі. Однак, незважаючи на це, Галичина приймала лише 42,7 % відпочивальників країни [1].

Оскільки активним туризмом займалися особи різного віку, Міністерство у справах релігій та громадської освіти Польщі 17 березня 1931 р. затвердило Інструкцію у справі утримання та використання шкільних нічліжних притулків [3]. Ця Інструкція мала метою розвій шкільного туристично-краєзнавчого руху Міністерством у справах релігій та громадської освіти та Фондом шкільних відпочинкових закладів.

Шкільні нічліжні притулки організовувалися як у шкільних приміщеннях, так і в спеціально збудованих для цих потреб спорудах чи закладах туристичних товариств.

Інструкція передбачала наступні застереження, поради чи вимоги: нічліжні притулки у приміщеннях шкіл, бурс та інтернатів залишалися під наглядом

і опікою дирекцій навчальних закладів; притулки, що розташовувалися у будинках відпочинку та туристичних базах, залишалися під опікою їхніх керівників.

Керівники притулків були зобов'язані:

- встановити інформаційні таблиці;
- забезпечити відповідну кількість ліжок (лежаків) з матрацами, коцями і подушками, а також рукомийники та відра;
- у канікулярний час забезпечити стаціонарні ліжка і спальні набори;
- протягом навчального процесу використовувати притулки лише після закінчення занять;
- у зимовий період, якщо притулок не використовується для зимових видів туризму, законсервувати інвентар та здійснити його інвентаризацію.

Окрему увагу приділено відвідувачам притулків:

1. Користуватися притулками мають право:

- діти та шкільна молодь, які відпочивають в групах під керівництвом вчителів чи вихователів;
- спортивні команди чи окремі спортсмени учнівського віку;
- учителі, що займаються учнівським туризмом;
- при неповному завантаженні – позашкільна молодь, учителі, студенти, члени туристичних товариств.

2. Відвідувачі притулків зобов'язані підпорядковуватися директорові школи чи керівникові туристичного притулку.

3. Якщо кількість відпочиваючих складає більше 10 осіб, нічліжні місця замовляються письмово за 8–14 днів до приїзду. При меншій кількості осіб у групі замовлення можна здійснити на місці, але не пізніше 21 години до приїзду.

4. Жінки та чоловіки повинні розташовуватися і окремих кімнатах. При наявності однієї кімнати перебування обох статей не допускалося.

5. Після прибуття до притулку керівник туристичної групи (чи окрема

особа) зобов'язаний написати звіт.

6. Оплата за добу становить 20 грошів з особи. В окремих випадках, за наявності водопроводу, електропостачання, газового обладнання, ціна може бути підвищена до 1 злотого. Оплата здійснюється попереднього перед нічлігом вечора.

7. Використовувати нічліг можна максимально три доби.

8. Не дозволяється використовувати спиртові, керосинові чи інші пристрої, що можуть викликати пожежу. У приміщеннях категорично заборонено тютюнопаління.

9. У притулках, що мають великі площі, можуть розташовуватися допоміжні приміщення та кухня, якою можуть скористатися туристи за згодою керівника притулку.

10. Відвідувачі повинні дотримуватися чистоти та порядку.

11. Після 22 год. заборонено співати, кричати, вмикати світло.

У Галичині наприкінці 1930-х рр. діяв 71 шкільний притулок на 1836 нічліжних місць (табл. 1). Очевидно, що половина притулків розташовувалася у Краківському воєводстві. Однак це можна легко пояснити наявністю у гірській частині Львівського і, особливо, Станиславівського воєводств значної кількості гірських туристичних притулків, пансіонатів, літніх таборів відпочинку тощо. Загадкою є лише Тернопільське воєводство, де неоправданою є кількість відпочинкових закладів для учнівської молоді.

Для доповнення ситуації звернемося до статистичних даних з освітньої сфери Галичини. станом на 1936/1937 н.р. у Галичині нараховувалося 6938 загальноосвітніх шкіл та 213 гімназій, де навчалось 1128,4 та 46,9 тис. осіб, відповідно (табл. 2) [4, с. 308].

Таким чином, можна встановити щільність притулків на загальне число навчальних закладів, забезпеченість учнів відпочинковими місцями у шкільних притулках тощо (табл. 3).

Загальна картина не вельми прива-

Таблиця 1

Шкільні туристичні притулки (складено за [3]).

№ з/п	Місце розташування	Кількість ліжок	Опис
Краківське восводство			
1.	Краків	218	Міський будинок відпочинку: 13 великих та 6 малих спалень, столова, вітальня, фойє на кожному поверсі, кабінет керівника, службове приміщення, санвузли з теплою та холодною водою, ванни, центральне опалення, пральні, магазин, тераси. Вартість перебування – 0,8–1 зл.
2.	Бєч	20	Початкова школа. Ліжка з матрацами.
3.	Буковина	20	Початкова школа. Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,2 зл.
4.	Яблінка	20	5-класна школа.
5.	Єлесня	20	Початкова школа. Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,3 зл.
6.	Йорданів	10	7-класна школа.
7.	Юргів	60	Шкільний будинок відпочинку. 7 спалень на 75–100 місць, спальні для учителів та персоналу, вітальня, кухня, санвузли. Вартість перебування – 0,5–1 зл.
8.	Кальварія Зєбридівська	20	7-класна школа.
9.	Кросьценко над Дунайцем	40	7-класна школа. Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,3 зл.
10.	Криниця	20	Початкова школа. Ліжка з матрацами.
11.	Липниця Мала	10	Початкова школа.
12.	Липниця Велика	15	Притулок Товариства сприяння молоді державної гімназії ім. Св. Яна Канта в Познані. Вартість перебування – 0,2–0,5 зл.
13.	Маків	20	7-класна школа.
14.	Маньовий	20	5-класна школа.
15.	Милівка	10	Початкова школа.
16.	Мшана Долішня	20	7-класна школа.
17.	Мушина	10	7-класна школа.
18.	Новий Сонч	20	Державна гімназія № 1 ім. Яна Длугоша
19.	Новий Тарг	30	7-класна школа. Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,3 зл.
20.	Північна	20	7-класна школа.
21.	Порємбка	20	7-класна школа. Ліжка з матрацами.
22.	Рабка-курорт	20	7-класна школа. Ліжка з матрацами.
23.	Рожнів	20	3-класна школа. Ліжка з матрацами.
24.	Ритро	20	Початкова школа.
25.	Сморівці Нижні	80	Сілезький шкільний будинок відпочинку. Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,5 зл.
26.	Сморівці Верхні	50	Тисовий двір гуртка розвідників. Вартість перебування – 0,2 зл.
27.	Щавниця	30	7-класна школа. Ліжка з матрацами.
28.	Щирк	20	7-класна школа.
29.	Тарнів	30	Державна гімназія № 3 ім. А. Міцкевича. Ліжка з матрацами.

Продовження табл. 1

30.	На Турбачу	15	Притулок Товариства Татранського Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,5 зл.
31.	Вігів	10	3-класна школа.
32.	Закопане	40	Будинок відпочинку ім. князя Підчервоного Товариства Татранського. Двоспальні ліжка з матрацами та постілью. Вартість перебування – 0,5 зл.
33.	Закопане	20	7-класна школа. Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,3 зл.
34.	Завоя	25	Сілезький будинок відпочинку. Жіночий відділ – вілла «Мечислава». Чоловічий – вілла «Столярня». Ліжка з постілью. Вартість перебування – 0,5 зл.
35.	Жегістів	10	1-класна школа.
36.	Живець	20	Державна гімназія ім. М. Коперніка. Електропостачання, санвузли. Вартість перебування – 0,3–0,5 зл.
Всього по воєводству:		1053	
Львівське воєводство			
1.	Львів	50	Міський заряд освіти. Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,3–0,5 зл.
2.	Дрогобич	30	7-класна школа ім. Ст. Конарського. Ліжка з матрацами.
3.	Дукла	20	7-класна чоловіча школа ім. Міцкевича.
4.	Городок Ягеллонський	20	Загальна школа ім. Маршалка Ю. Пілсудського.
5.	Кросно	20	Державна гімназія ім. М. Коперніка.
6.	Леско	20	7-класна школа ім. Маршалка Ю. Пілсудського.
7.	Турка	10	7-класна школа.
8.	Устеріки Долішні	20	7-класна школа ім. Маршалка Ю. Пілсудського.
Всього по воєводству:		190	
Станіславівське воєводство			
1.	Делятин	20	7-класна школа.
2.	Яремче	40	Будинок відпочинку «Добошанка». Загальна кількість місць – 100. Вартість перебування – 0,5 зл.
3.	Яворів	20	3-класна школа.
4.	Косів	30	7-класна жіноча школа.
5.	Кути	20	7-класна школа. Ліжка з матрацами.
6.	Микуличин	20	Початкова школа № 2
7.	Надвірна	20	7-класна школа для дівчат. Вартість перебування – 0,3 зл.
8.	Нижнів	10	7-класна школа.
9.	Сколе	30	7-класна школа для дівчат. Ліжка з матрацами.
10.	Станіславів	20	7-класна школа для дівчат ім. Клементини Гофманової.
11.	Зелена	10	2-класна школа.
12.	Жаб'є-Ільці	30	3-класна школа в Ільцях. Вартість перебування – 0,3 зл.
13.	Жаб'є-Слупейка	20	Початкова школа. Ліжка з матрацами.
Всього по воєводству:		290	

Продовження табл. 1

Тернопільське воєводство			
1.	Більче Золоте	40	7-класна школа.
2.	Бережани	20	Державна гімназія.
3.	Бучач	20	Державна гімназія. Ліжка з матрацами.
4.	Чортків	6	Притулок Подільського туристично-краєзнавчого товариства. Ліжка з постілью. Вартість перебування – 0,5 зл.
5.	Кренцилів	20	Початкова школа. Ліжка з матрацами. Вартість перебування – 0,3 зл.
6.	Кривче Гірське	20	4-класна школа. Ліжка з матрацами.
7.	Окопи Святої Трійці	20	7-класна школа.
8.	Підгірці	20	3-класна школа
9.	Скалат	20	7-класна школа. Ліжка з сінниками.
10.	Тернопіль	20	7-класна школа.
11.	Теребовля	20	7-класна школа.
12.	Устечко	10	4-класна школа.
13.	Заліщики	50	Державна чоловіча учительська семінарія. Ліжка з матрацами чи сінниками 7-класна школа. Вартість перебування – 0,3–0,5 зл.
14.	Збараж	20	7-класна школа ім. Скретуського.
Всього по воєводству:		306	
Разом по Галичині:		1839	

Таблиця 2

Кількість навчальних закладів та учнів у Галичині (1936/1937 н.р.)

Воєводство	Навчальні заклади, од.		Учні, тис. осіб	
	Школи	Гімназії	Школи	Гімназії
Краківське	1870	77	330,2	16,5
Львівське	2560	83	414,2	19,5
Станіславівське	1151	31	186,0	6,1
Тернопільське	1357	22	198,0	4,8
Галичина	6938	213	1128,4	46,9

Таблиця 3

Забезпеченість учнів місцями у шкільних притулках Галичини

Воєводство	Школи			Учні		
	Кількість, шт.	Місця у притулках, шт.	Забезпеченість, місцями у притулках на 1 навчальний заклад	Кількість, тис. осіб	Місця у притулках, шт.	Забезпеченість, місцями у притулках на 1 навчальний заклад
Краківське	1947	1053	0,54	346,7	1053	3,0
Львівське	2643	190	0,07	433,7	190	0,4
Станіславівське	1182	290	0,24	192,1	290	1,5
Тернопільське	1379	306	0,22	202,8	306	1,5
Галичина	7151	1839	0,26	1175,3	1839	1,56

блива. У Галичині одне місце у шкільному притулку припадало на 4 навчальні заклади та 1,56 місця на 1 тис. учнів. Навіть враховуючи протяжність канікул (90 днів) та тривалість перебування груп учнів у притулках (3 дні), то ситуація все

одно не виглядатиме ліпше. За найкращих умов (90 груп за канікулярний час) на навчальний заклад припадало б 2 місця у шкільному притулку або 140 місць на 1 тис. учнів. У гіршому випадку (30 груп за канікули) – втричі менше.

Таблиця 4

Розподіл притулків і їх місткість за категоріями закладів

№ з/п	Категорія закладу	Кількість		% від загальної кількості	
		Закладів	Місць	Закладів	Місць
1.	Притулки туристичних і краєзнавчих товариств	4	86	5,6	4,67
2.	Освітнянські будинки відпочинку	4	408	5,6	22,19
3.	Громадські будинки відпочинку	3	105	4,2	5,71
4.	7-класні школи	31	670	43,7	36,43
5.	5-класні школи	2	40	2,8	2,18
6.	4-класні школи	2	30	2,8	1,63
7.	3-класні школи	5	100	7,0	5,44
8.	2-класні школи	1	10	1,4	0,54
9.	1-класні школи	1	10	1,4	0,54
10.	Початкові школи (без зазначення кількості класів)	11	200	15,5	10,88
11.	Гімназії	7	180	10,0	9,79
Разом:		71	1839	100,0	100,0

Висновки. У Галичині наприкінці 1930-х рр. діяв 71 шкільний притулок на 1836 нічліжних місць, з яких половина – у Краківському воєводстві. Нараховувалося 6938 загальноосвітніх шкіл та 213 гімназій, де навчалося 1128,4 та 46,9 тис. учнів. Одне місце у шкільному притулку припадало на 4 навчальні заклади або 1,56 місця на 1 тис. учнів. За найсприятливіших умов періоду перебування (90 груп за канікулярний час) на навчальний заклад припадало б 2 місця у шкільному притулку або 140 місць на 1 тис. учнів. У гіршому випадку (30 груп за канікули) – втричі менше. Найкраща ситуація була у Краківському, найгірша – у Львівському воєводствах. Показники по інших воєводствах відповідали загальному галицькому показнику.

Література

1. Клапчук В.М. Туризм і курортне господарство Галичини, Івано-Франківськ: Фоліант, 2012, 224 с.
2. Клапчук В.М. Туристичні притулки Галичини, Карпатський край, 2015, № 1–2 (6–7), С. 17–28.
3. Dzeje Urzędu Min. W. R. i O. P., 1931, № 3–4.
4. Mały rocznik statystyczny, Warszawa-Grodno: Zakład Graficzny L. Mejlachowicza, 1938, 406 s.
5. Mileski W. Instrukcja szczegółowa

znakowania szlaków turystycznych w Karpatach, Warszawa, 1935. 32 s.

6. Orłowicz M. Turystyka w Karpatach Polskich, Warszawa : Wyd. Min. Komunikacji, 1955. 320 s.

Kotenko R.M. SUMMER HOLIDAY CAMPS FOR SCHOOL YOUTH (SCHOOL SHELTERS) IN GALICIA IN THE LATE 1930s. *In the late 1930s, 37 mountain tourist shelters for different age groups of population were functioning in Galicia. For the needs of school youth the Ministry of Religious Affairs and Public Education of Poland has approved the Instruction on the maintenance and use of school shelter, aimed at developing the school tourist-local movement. School shelters were organized both in school premises and in specially constructed for these purposes buildings or establishments of tourist associations. The instruction provided for the following caveats, tips or requirements: shelters in the premises of schools, boarding schools remained under the supervision and care of the directorates of educational institutions; shelters located in hotels and tourist centers remained under the tutelage of their leaders. Some comments are given to visitors to the shelters.*

At the end of the 1930s, in Galicia there were 71 school shelters in 1836 places of

lodging, of which half – in the Krakow voivodship. There were 6938 secondary schools and 213 high schools, where 1128,4 and 46,9 thousand pupils studied. One place in the school shelter was 4 educational institutions or 1,56 places per thousand students. Under the most favorable conditions of the period of stay (90 groups at a school vacation time), the institution would have 2 places in a school shelter or 140 beds per 1000 pupils. In the worst case (30 groups per vacation) – three times less. The best situation was in Krakow, the worst – in the Lviv voivodeships. Indicators in other voivodeships corresponded to the Galician index.

Keywords: *shelter; voivodship, school, vacations, places of lodging.*